

روند قیمت گذاری در صنعت سیمان و برآورد نقش تولید کنندگان در قیمت گذاری این کالا

عبدالله اصغرزاده
(فوق لیسانس اقتصاد)
روح الله محمدی
(فوق لیسانس سیستم های اقتصادی- اجتماعی)

سیاست های قیمت گذاری از این لحاظ که قادر است موجب رشد و یا اضمحلال بنگاه های اقتصادی شود قابل اهمیت است. سیاست های قیمت گذاری می تواند سودآوری یک بخش را مختل کند، سرمایه گذاری در آن بخش را کاهش دهد و با فرسودن و تضعیف ماشین آلات، تجهیزات، نرم افزارها و نیروی انسانی، آن بخش را به سمت اضمحلال سوق دهد؛ یا آنکه می تواند یک بخش را آزاد گذاشته تا بسته به توان و بازده اقتصادی خود از یک طرف و نیاز جامعه به تولیدات و خدمات از طرف دیگر، راه رشد و شکوفایی را در پیش بگیرد.

صنعت سیمان کشور با توجه به داشتن مزیت نسبی برای سرمایه گذاری و تولید از یک طرف و روند رو به رشد تقاضا از طرف دیگر، نیازمند سرمایه گذاری بیشتر و فراهم آوردن بستر مناسب برای ورود سرمایه گذار خصوصی به این بخش است؛ اما به نظر می رسد با توجه به زمان بر و سرمایه بر و دیر بازده بودن این صنعت از یک طرف و قیمت گذاری اداری این کالا (که فشار قیمت گذاری کالاها را به دوش تولید کنندگان می گذارد) از طرف دیگر چندان انگیزه ای برای سرمایه گذاری باقی نمانده باشد. به نظر می رسد زمان بر و سرمایه بر بودن جزو ذات این صنعت باشد، اما با قیمت گذاری منطقی این کالا (به صورتی که از یک طرف موجب رکود در پروژه های عمرانی نشود و در عین حال سودآوری در شرکت های تولید سیمان را توجیه پذیر کند) می توان دوره بازگشت سرمایه را کوتاه و بازدهی سرمایه را افزایش داد.

قیمت گذاری سیمان از جمله مباحث روزهای اخیر بوده است. این مقاله، به دنبال مروری بر سابقه تاریخی شکل گیری این صنعت در ایران و قیمت گذاری آن، مشارکت دادن هر چه بیشتر تولید کنندگان در قیمت گذاری این کالا را پیشنهاد می دهد.

قیمت گذاری سیمان، با توجه به اهمیتی که این موضوع در انبساط یا انقباض فعالیت های ساختمان سازی و به تبع آن سایر فعالیت های اقتصادی دارد، همواره مورد بحث تولید کنندگان و مدیران دولتی بوده است؛ چند سالی است قیمت گذاری سیمان به کارخانه های تولید کننده واگذار شده، اما با نگاهی دقیق تر به نظام قیمت گذاری کنونی چنین به نظر می رسد که قیمت گذاری این محصول بیشتر از آن که در دست تولید کنندگان باشد، دولتی است؛ نتیجه این روند قیمت گذاری، گسترش بازار سیاه این محصول، عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این بخش، محدود شدن تولید کنندگان به لحاظ مالی، افزایش تقاضا برای خرید سیمان به دلیل بالا رفتن قیمت فولاد (به عنوان کالای تقریباً جانشین) و... بوده است. نظر به حساس بودن موضوع، در این مقاله ابتدا روند قیمت گذاری در صنعت سیمان مورد بررسی قرار گرفته، سپس سعی شده تاثیر تولید کنندگان در قیمت گذاری این کالا با ارائه الگوی اقتصادسنجی ساده ای مورد بررسی قرار گیرد.

مقدمه

یکی از مهمترین، حساس ترین و موثرترین سیاست های دولت در روند رشد و توسعه بخش های اقتصادی، سیاست قیمت گذاری است.

مروری بر متون
مطالعات اقتصادی مربوط به قیمت گذاری در صنعت سیمان بسیار

سال ۱۳۱۲ در شهرری به بهره برداری رسید، اما تاریخ شروع مستمر قیمت گذاری دولتی در صنعت سیمان به سال ۱۳۴۶ بر می گردد. این امر در خرداد ماه ۱۳۵۰ با تصویب "قانون نظام صنفی" شکل قانونی به خود گرفت و تا قبل از پیروزی "انقلاب اسلامی" توسط "مرکز بررسی قیمت ها" اعمال شد. پس از پیروزی انقلاب، کنترل قیمت سیمان از طریق قیمت گذاری دولتی دنبال شد و تا سال ۱۳۷۱ ادامه یافت.

بر اساس آمارهای موجود، با شروع دهه پنجاه، افزایش ناگهانی قیمت نفت و بالطبع چند برابر شدن درآمد دولت که رشد شدید تقاضا برای سیمان را در پی داشت، قیمت سیمان، رشد قابل ملاحظه ای یافت و ابتداء به ۱۸۵۰ و سپس به ۲۲۰۰ ریال در سال های ۱۳۵۳ و ۱۳۵۶ رسید.

در سال ۱۳۵۹ از ۲۲۰۰ ریال به ۲۷۰۰ ریال به ازای هر تن رسید. با آغاز دهه شصت و شروع جنگ، به رغم آنکه از میزان رشد اقتصادی کشور به علت درگیری در جنگ کاسته شد، تقاضا برای مصرف سیمان رو به افزایش گذاشت و کل مصرف کشور از ۹/۳۳ میلیون در سال ۶۰ به ۱۲/۱۶ میلیون تن در سال ۶۷ رسید. در این سال، بهای هر تن سیمان با یک روند نسبتا ثابت و منطقی، به ۴۲۰۰ ریال رسید. هنگامی که در اواخر دهه شصت، دولت برنامه های وسیعی را در راستای بازسازی کشور آغاز کرد، کمبود سیمان محسوس تر شد، ضمن آنکه اختلاف قیمت در بازار آزاد و رسمی افزایش قابل توجهی یافت. بر این اساس دولت اقدامات گسترده ای را برای توسعه صنعت سیمان آغاز نمود که از آن جمله می توان به تامین منابع ارزی و ریالی برای اجرای ۲۰ طرح جدید سیمان، واگذاری سهام کارخانه ها به سایر نهادهای دولتی و حتی مردم از طریق بورس، تشکیل ستاد طرح های سیمان جهت پیگیری امور طرح ها و ستاد تولید سیمان جهت بالا بردن راندمان تولید کارخانه ها اشاره کرد.

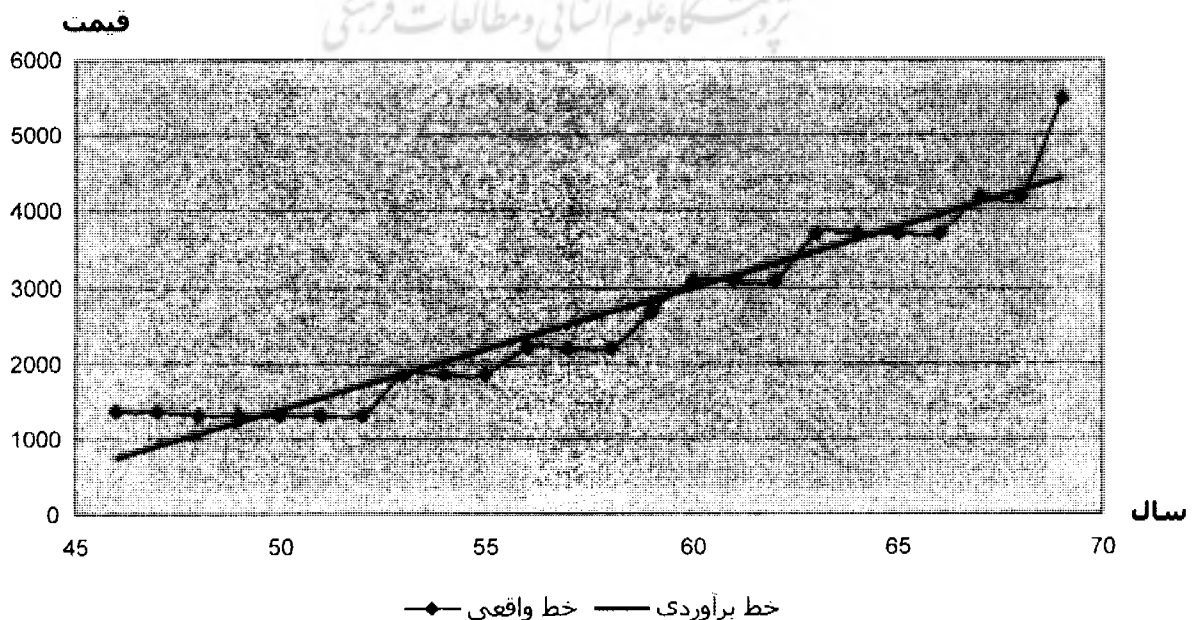
در آخرین سال دهه شصت، دولت نرخ هر تن سیمان را ۵۵۰۰ ریال اعلام

محدود است. در مطالعه شرفی (۱۳۸۳) چگونگی تعیین قیمت بهینه در صنعت سیمان با استفاده از معیارهای اقتصادی مهندسی پرداخته شده است. در پژوهش سجادی (۱۳۸۳) الگویی برای تعیین قیمت بهینه سیمان در کشور با در نظر گرفتن میزان تقاضای سیمان و هزینه تولید آن ارائه شده است. در سایر مطالعات صورت گرفته اغلب سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت سیمان، اقتصاد صنعت سیمان، تحلیل بازار سیمان، درجه تمرکز در صنعت سیمان، کارایی فنی در صنعت سیمان، عوامل اثرگذار در سرمایه گذاری در صنعت سیمان و پیش بینی عرضه و تقاضا بررسی شده است (ایمانی راد (۱۳۷۹)، بیدآباد (۱۳۸۳)، صلاح منش (۱۳۸۳)، بخشی (۱۳۸۳)، دادرس (۱۳۷۸) و شعبانی (۱۳۷۸)).

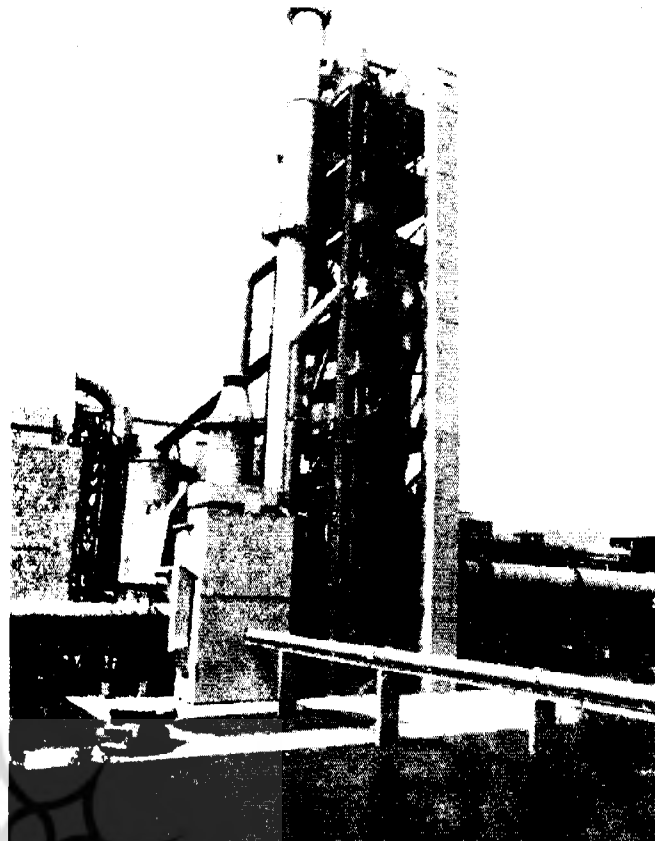
تاریخچه قیمت گذاری در صنعت سیمان ایران

گرچه اولین کارخانه سیمان کشور با ظرفیت تولید ۱۰۰ تن در روز در

نمودار (۱) _ روند قیمت اسمی سیمان طی سال های ۷۰-۱۳۴۶ (قیمت گذاری دولتی)

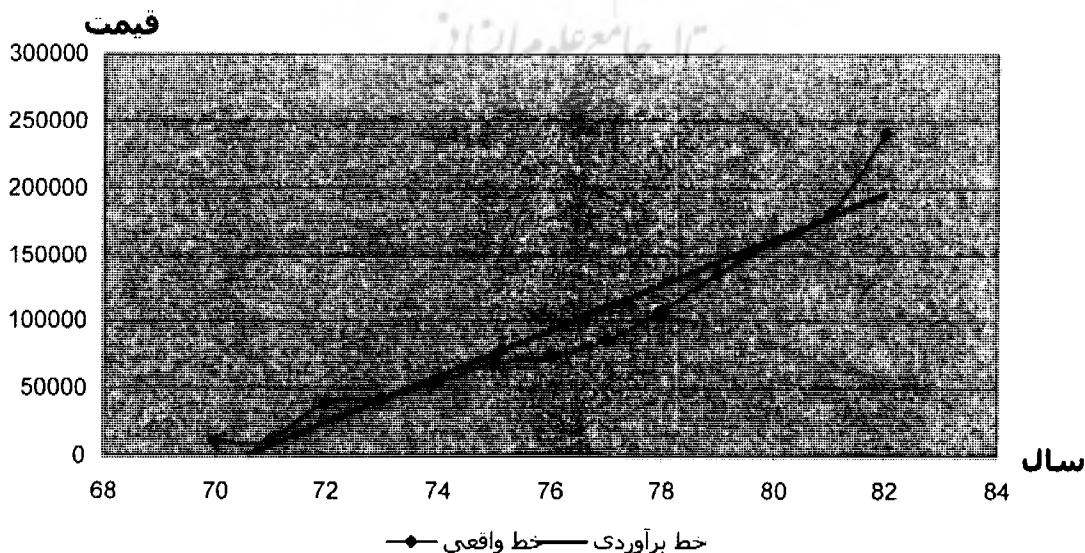
برابر و شاخص کل تورم بیش از ۱۷ برابر شد. این امر فشار زیادی را از لحاظ مالی به صاحبان صنایع سیمان وارد کرد و موجب کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری در این صنعت شد، به گونه‌ای که طی دهه شصت، تنها دو کارخانه سیمان خزر و ارومیه، آن هم توسط دولت، ساخته شد. نمودار زیر روند قیمت‌گذاری دولتی سیمان طی سال‌های ۷۰-۱۳۴۶ را نشان می‌دهد.

یکی از اقدامات مهم در اوایل دهه هفتاد، واگذاری مسؤلیت تعیین نرخ فروش سیمان به شرکت‌های تولیدکننده بود؛ در نتیجه، این شرکت‌ها، رقم ۱۰۵۰۰ ریال - که تقریباً دو برابر رقم سال قبل بود- را به عنوان قیمت پایه سال تعیین کردند و در سال بعد، آن را به ۳۹۰۰۰ ریال رساندند. به عبارت دیگر، بهای فروش هر تن سیمان در سال ۱۳۷۲ نسبت به سال ۱۳۶۹، حدود هفت برابر شد. این امر سبب شد وضع کارخانه‌های سیمان از لحاظ مالی و تا حدودی بهره‌وری، بهبود یابد. با راه‌اندازی همزمان چند طرح جدید، از سیمان‌آباد و اکباتان گرفته تا شاهرود و هگمتان، در اواسط دهه هفتاد، برای اولین بار در طول تاریخ این صنعت در ایران، عرضه در مقایسه با تقاضا به شدت افزایش یافت. از سوی دیگر، کاهش قیمت نفت در بازارهای جهانی، آفت شدید درآمد و در نتیجه کاهش تقاضا برای خرید سیمان را در پی داشت؛ مجموعه عوامل مذکور موجب شد بهای هر تن سیمان به ۷۳۰۰۰ ریال در سال ۱۳۷۵ و ۸۵.۵۰۰ ریال در سال ۱۳۷۷ افزایش یابد؛ با این حال، به علت نبود تناسب میان عرضه و تقاضا به خصوص در مناطقی نظیر غرب کشور، کارخانه‌ها ناچار به فروش سیمان به قیمتی پایین‌تر از نرخ مصوب شدند، در طول دهه هفتاد، بهای هر تن سیمان بیش از ۲۳ برابر شد، در حالی که شاخص کل قیمت‌ها حدود ۹ برابر شده بود. بدین ترتیب رشد قیمت سیمان در طول این دهه، بیش از تورم بود و این امر موجب شد وضع شرکت‌های تولیدکننده از لحاظ مالی بهبود قابل توجهی پیدا کند. بنابراین سهام آن‌ها در بورس، بیشترین رشد را کسب کرد و به عنوان سهام برتر مطرح شد. در این میان و در حالی که نیاز کشور در هر سال، حداقل دو میلیون تن

کرد که بیش از دو برابر قیمت اعلام شده در ابتدای این دهه بود و رشدی معادل دهه پنجاه را نشان می‌داد. این مهم در حالی بود که شاخص قیمت سایر کالاها و خدمات در این مدت، از ۳/۹۶ به ۲۰/۴۵ رسید. نهایتاً، در ابتدای دهه هفتاد دولت مسؤلیت تعیین نرخ فروش سیمان را پس از ۱۵ سال به شرکت‌های تولیدکننده واگذار کرد. در مجموع، طی دهه‌های پنجاه و شصت، نرخ هر تن سیمان ۳/۱۵

نمودار (۲) - روند قیمت اسمی سیمان طی سال‌های ۸۲ - ۱۳۷۱ (قیمت‌گذاری توسط شرکت‌های دولتی)

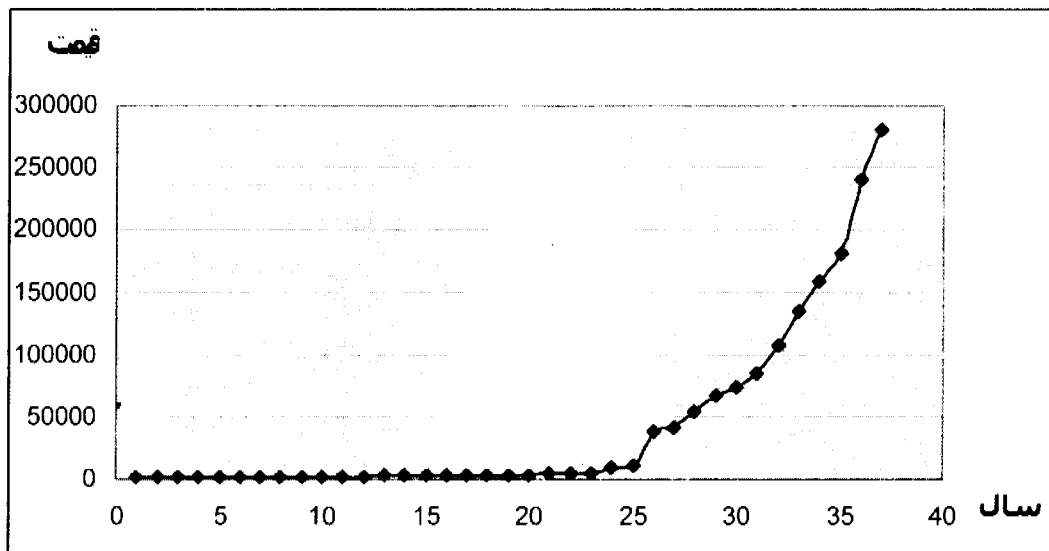

جدول (۱) - قیمت سیمان و مرجع قیمت گذاری آن طی سال‌های ۸۲-۱۳۴۷

سال	میزان تولید (هزار تن)	قیمت (ریال)	مرجع قیمت گذاری
۴۷	۱۹۰۴	۱۳۷۰	دولت
۴۸	۲۳۴۲	۱۳۳۰	دولت
۴۹	۲۵۸۸	۱۳۳۰	دولت
۵۰	۲۸۲۱	۱۳۳۰	دولت
۵۱	۳۳۰۸	۱۳۳۰	دولت
۵۲	۳۳۴۱	۱۳۳۰	دولت
۵۳	۴۵۲۹	۱۸۵۰	دولت
۵۴	۵۳۶۶	۱۸۵۰	دولت
۵۵	۷۳۷۵	۱۸۵۰	دولت
۵۶	۷۷۰۶	۲۳۰۰	دولت
۵۷	۷۱۵۰	۲۳۰۰	دولت
۵۸	۷۶۲۰	۲۳۰۰	دولت
۵۹	۷۸۹۵	۲۷۰۰	دولت
۶۰	۹۳۳۱	۳۱۰۰	دولت
۶۱	۱۰۲۳۲	۳۱۰۰	دولت
۶۲	۱۰۹۱۲	۳۱۰۰	دولت
۶۳	۱۱۷۶۷	۳۷۰۰	دولت
۶۴	۱۲۳۵۷	۳۷۰۰	دولت
۶۵	۱۲۴۳۹	۳۷۰۰	دولت
۶۶	۱۲۶۶۱	۳۷۰۰	دولت
۶۷	۱۳۳۰۳	۴۳۰۰	دولت
۶۸	۱۳۸۶۹	۴۳۰۰	دولت
۶۹	۱۵۰۵۴	۵۵۰۰	دولت
۷۰	۱۵۱۵۱	۱۰۰۰۰	دولت
۷۱	۱۵۱۴۱	۱۰۵۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۲	۱۶۳۶۰	۲۹۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۳	۱۶۳۷۲	۴۳۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۴	۱۷۲۹۱	۵۵۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۵	۱۸۴۹۰	۶۸۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۶	۱۹۴۷۰	۷۳۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۷	۲۰۱۰۰	۸۵۵۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۸	۲۲۰۸۰	۱۰۸۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۷۹	۲۳۹۶۸	۱۳۵۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۸۰	۲۶۶۴۰	۱۵۸۷۰۰	شرکت های تولید کننده
۸۱	۲۸۶۰۰	۱۸۲۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۸۲	۳۰۴۶۰	۲۳۰۰۰۰	شرکت های تولید کننده
۸۳	۳۱۵۰۰	۲۸۱۰۰۰	شرکت های تولید کننده

منبع: ماهنامه صنعت سیمان، شماره اول، شهریور ۸۳.

(۱) تولید سال ۸۳ برآوردی است.

شرکت‌های تولیدکننده واگذار شده بود، اما وضع بحرانی موجود، دولت را بار دیگر مجبور به دخالت کرد.

سرانجام در آبان ۱۳۸۲، نرخ جدید فروش سیمان اعلام شد. بر این اساس، نرخ تعادلی و پایه سیمان تیپ یک برای هر تن، ۲۶۰ هزار ریال تعیین شد و مقرر شد جهت تامین کمیود سیمان کشور، اقدامات لازم برای واردات ۱/۵ میلیون تن کلینکر و یا سیمان خاکستری مورد نیاز، توسط واحدهای تولیدی و یا سهامداران آنها صورت پذیرد.

به طور کلی، روند قیمت اسمی سیمان طی سال‌های ۸۳-۱۳۴۷ همانگونه که نمودار زیر نشان می‌دهد، به جز موارد معدودی، همواره افزایشی بوده است.

با توجه به اینکه قبل از سال ۱۳۷۱ قیمت گذاری سیمان دولتی و بعد از آن قیمت گذاری سیمان به عهده کارخانه‌های تولیدکننده واگذار شد، این مقاله سعی دارد نقش تولیدکنندگان در روند قیمت گذاری این کالا را مورد بررسی قرار دهد.

داده‌های مورد نیاز و پردازش الگو

در این مطالعه، از آمارهای سالیانه دوره ۸۳-۱۳۴۷ استفاده شده است. آمارها شامل قیمت جاری سیمان، ظرفیت تولید سالیانه کارخانه‌ها و مرجع قیمت گذاری است. این اطلاعات با استفاده از گزارش‌های رسمی وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن استخراج شده است.

به منظور بررسی نقش کارخانه‌های تولیدکننده سیمان در قیمت گذاری این کالا، قیمت اسمی سیمان به صورت تابعی از میزان تولید کارخانه‌ها در نظر گرفته شده و نقش کارخانه‌های تولید کننده به صورت یک متغیر مجازی در الگو وارد شده است:

$$P=f(Q,DR)$$

در این رابطه:

P: قیمت جاری سالیانه سیمان

Q: میزان تولید سالیانه کارخانه‌ها

افزایش نشان می‌داد، از سال ۱۳۷۸ به بعد هیچ طرح جدیدی به بهره‌برداری نرسید و ظرفیت تولید ثابت ماند. این روند تا سال ۱۳۸۱ ادامه داشت تا اینکه طرح جامع سیمان به منظور تنظیم قیمت سیمان در اسفند ماه ۱۳۸۱ به امضای وزرای صنایع و معادن و بازرگانی رسید.

بر اساس طرح جامع سیمان، مصوب اسفند ۱۳۸۱، "کمیته تنظیم بازار" مسوول قیمت گذاری سیمان شد. بر اساس ماده یک این طرح، کمیته تنظیم، وظایف خود را در امر نظارت، پشتیبانی و برنامه‌ریزی طرح جامع سیمان به کمیته‌ای با مسوولیت "معاونت بازرگانی داخلی وزارت بازرگانی" و عضویت "معاونت امور معدنی وزارت صنایع و معادن" و "معاون ذیربط وزارت مسکن و شهرسازی" محول کرد. کمیته ذی‌ربط موظف شد به طور مرتب با دعوت از مدیرعامل "سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان" و دبیر "انجمن صنفی کارفرمایان سیمان" حداقل هر ماه یک بار تشکیل جلسه دهد و هر سه ماه یک بار گزارش لازم را به "کمیسیون تنظیم بازار" ارائه کند. بر اساس ماده دو این طرح، نرخ سیمان خاکستری بر مبنای نرخ پایه و سقف نرخ فروش تعادلی تعیین می‌شود. تعیین نرخ پایه در سال ۱۳۸۲ بر اساس نرخ مصوب سال ۱۳۸۱ به اضافه ۱۵ درصد رشد باید می‌بود؛ سقف نرخ فروش تعادلی را "انجمن صنفی کارفرمایان سیمان" تعیین می‌کند. کارخانه‌های سیمان موظف شدند تفاوت نرخ پایه و سقف فروش تعادلی را برای توسعه، بهسازی و طرح‌های افزایش ظرفیت و تامین ما به التفاوت قیمت تمام شده سیمان تحویلی با استفاده از کلینکر وارداتی و یا سیمان خاکستری وارداتی را برای تنظیم بازار در حوزه تعیین شده خود مصرف کنند. در عین حال، هر سه ماه یک بار قیمت را کمیته ماده یک پس از اخذ نظر کارشناسی سازمان حمایت تعیین می‌کند.

اما افزایش نیافتن قیمت سیمان در حد مورد نظر تولیدکنندگان، موجب شد در طول سال ۱۳۸۲، پرونده افزایش نرخ سیمان همچنان گشوده باقی بماند. با این حال، به سبب تورم ایجاد شده در اواخر سال ۱۳۸۱ و اوایل سال ۱۳۸۲ و به جهت جلوگیری از رشد آن، وزارت بازرگانی با افزایش قیمت‌ها مخالفت کرد. هر چند مسوولیت قیمت گذاری سیمان از اوایل دهه ۱۳۷۰ به

DR: متغیر مجازی ناشی از تاثیر کارخانه‌های تولیدکننده در قیمت‌گذاری است که مقدار آن برای سال‌های قبل از ۱۳۷۱ برابر صفر و برای بعد از آن برابر یک است.
در طراحی الگوی نهایی جهت تخمین، از الگوی لگاریتمی زیر استفاده شده است:

$$\log P = c + b_1 \log Q + b_2 SDR + b_3 DR + U_t$$

در این الگو، U_t ، جزء اختلال و SDR، ضریب تاثیر نقش کارخانه‌های تولیدکننده در شیب الگورانشان می‌دهد که به صورت زیر تعریف شده است:

$$SDR = DR * \log Q$$

نتایج حاصل از تخمین الگوی مذکور با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی به شرح زیر است:

$$\log P = 0.75 \log Q + 2.56 SDR - 9.95 DR + 0.53$$

$$t: \quad (8/54) \quad (7/27) \quad (-6/58) \quad (1/57)$$

$$\text{prob:} \quad (0.00) \quad (0.00) \quad (0.00) \quad (0.00)$$

$$R^2 = 0.98$$

$$R^2 = 0.978$$

$$F\text{-Statistics: } 543.07$$

$$\text{Prob}(F\text{-Statistics}) = 0.00$$

$$D.W = 2.05$$

تفسیر نتایج حاصل از برآورد مدل

- تمام ضرایب متغیرهای توضیحی معنی دار هستند.
- R^2 حاکی از آن است که ۹۸ درصد تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای توضیحی الگو توضیح داده می‌شود.

- F^2 حاکی از معنی دار بودن کل رگرسیون است.

- از آنجا که آماره دوربین - واتسون (D.W) در معادله برابر با ۲/۰۵ است، فرض وجود خود همبستگی بین اجزای اختلال معادله رد می‌شود.

- ضریب $b_1 = 0.748$ حاکی از آن است که با افزایش هزار تن در تولید سیمان، قیمت سیمان ۰/۷۴۸ واحد افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر، افزایش تولید سیمان با افزایش قیمت سیمان رابطه مستقیم دارد. از آنجا که تابع مذکور شکل لگاریتمی دارد، ضرائب متغیر مستقل که به صورت لگاریتمی است حساسیت و کشش متغیر وابسته به آن را بیان می‌کند. بر این اساس کشش قیمت سیمان نسبت به میزان تولید برابر با ۰/۷۴۸ است.

- ضرایب b_2 و b_3 حاکی از آن است که به شرط آنکه قیمت گذاری توسط تولیدکنندگان انجام پذیرد، عرض از مبدأ الگو (ضریب متغیر DR در معادله) به اندازه ۹/۹۵ واحد کاهش و شیب الگو (ضریب متغیر SDR در معادله) به اندازه ۲/۵۶ واحد افزایش می‌یابد. کاهش عرض از مبدأ افزایش شیب الگو نشان از مثبت و قابل توجه بودن نقش تولیدکنندگان در افزایش قیمت اسمی این کالا دارد.

جمع بندی

با توجه به اینکه قیمت گذاری سیمان از سال ۱۳۴۶ تا ۱۳۷۱ در دست دولت و پس از آن به کارخانه‌های تولیدکننده واگذار شد، در این مقاله سعی

شد میزان تاثیر کارخانه‌های تولیدکننده در قیمت سیمان مورد بحث و بررسی قرار گیرد. مقایسه قیمت گذاری در سال‌های قبل از ۱۳۷۱ و بعد از آن (که قیمت گذاری تلویحاً به کارخانه‌های تولیدکننده واگذار شد) با توجه به مدل برآورد شده نشان از افزایش شیب الگو و کاهش عرض از مبدأ آن در دوره قیمت گذاری توسط کارخانه‌ها دارد. این تغییرات در الگو همگی ناشی از تاثیرات مثبت و قابل توجه تولیدکنندگان در امر قیمت گذاری این کالا است.

گرچه شرکت‌های تولیدکننده به رغم دخالت دولت توانسته‌اند در قیمت گذاری این کالا نقش موثری داشته باشند، اما با توجه به حجم انبوه سرمایه‌گذاری‌های سال‌های اخیر در این صنعت و افزایش تعداد کارخانه‌های سیمان انتظار می‌رود در سال‌های آینده زمینه‌های ایجاد یک بازار رقابتی که مانع از افزایش یک جانبه و انحصاری قیمت شود، فراهم شود و بستر مناسبی برای اصلاح عملکرد بازار و شبکه‌های توزیع و اتخاذ سیاست‌های معطوف به آزاد سازی قیمت و اجرای طرح جامع سیمان بوجود آید.

منابع:

- ۱- جعفری صمیمی، احمد، مبانی اقتصاد مهندسی (ارزیابی طرح‌های اقتصادی)، مازندران: انتشارات دانشگاه علوم و فنون مازندران، ۱۳۷۶.
- ۲- بیدآباد، بیژن، گزارش تحلیلی اقتصاد سیمان ایران، تهران، ۱۳۸۳.
- ۳- زارع، محمدتقی، برآورد کشش‌های جانشینی و قیمتی فولاد و سیمان در بخش ساختمان ایران (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده اقتصاد دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۳.
- ۴- عسگری، علی، قیمت و قیمت گذاری، مبانی، روش‌ها و سیاست‌ها، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، گروه تحقیقات بازرگانی داخلی، ۱۳۶۹.
- ۵- فرگوسن، نظریه اقتصاد خرد، ترجمه محمود روزبهان، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹.
- ۶- سید بنکدار، عاطفه، مزیت یابی در صنعت سیمان (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، ۱۳۷۸.
- ۷- مجموعه مقالات همایش بین‌المللی سیمان، تهران: مهر ۱۳۸۳.
- ۸- سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالاها، گزارش تحلیل صنعت سیمان در سال ۱۳۸۲، تهران، ۱۳۸۳.
- ۹- وزارت صنایع و معادن، گزارش تحلیلی صنعت سیمان (گذشته، حال، آینده)، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۰- اداره کل صنایع کانی‌های غیر فلزی، گزارش پیش‌بینی مصرف سیمان از سال ۱۳۷۸ الی ۱۴۰۲، تهران، ۱۳۷۸.
- ۱۱- اداره کل صنایع کانی‌های غیر فلزی، گزارش بررسی عوامل اثر گذار بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنعت سیمان، تهران، ۱۳۷۸.
- ۱۲- مرکز تحقیقات سیمان و بتن، گزارش کمبود سیمان برای سال‌های آینده و راهکارهای تامین آن، تهران، ۱۳۸۱.
- ۱۳- ماهنامه صنعت سیمان، گزارش سیمان و معضل قیمت گذاری، شماره اول، ۱۳۸۳.